

İSTEDADLI UŞAQLARIN PSIXOPEDAQOJİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Açar sözlər: *istedad, qabliyyət, təfəkkür, əqli xüsusiyyətlər, tənqidi təfəkkür, məntiqi təfəkkür, müstəqil təfəkkür.*

Ключевые слова: *талант, способность, мышление, черты разума, критическое мышление, логическое мышление, свободное мышление.*

Key words: *talent, capacity, contemplation, intellectual characteristics, critical thinking, logical thinking, independent thinking.*

Bütün ictimai-siyasi dövrlərdə cəmiyyətin, bütövlükdə bəşəriyyətin ağıllı, istedadlı uşaq və yeniyetmələrə, gənclərə habelə insanlara böyük ehtiyacı olub və bu gün də təhsil sistemində həmin istiqamətdə keyfiyyətli islahatlar gedir. Azərbaycan dövlətinin xarici və daxili siyasətində təhsil siyasəti mərkəzi yerlərdən birini tutur. Müasir təhsildə məktəblilərə təhsil alan subyekt kimi yanaşmanı əsas götürür. Məktəbliyə (insana) təkrar olunmayan fərdə daxilən azad, müstəqil fəaliyyət göstərməyi bacaran, şüurlu, inkişaf edə bilən bir şəxsiyyət kimi yanaşılır. Bütün şagirdlərə onların inkişaf etməsi üçün eyni şəraitin yaradılması ilə yanaşı, xüsusi qabiliyyətə malik olan, isdedadlı uşaqların da inkişafına xüsusi şərait yaradılır. Müasir təhsildə insan və şəxsiyyət amilinə daha çox üstünlük verilir. Çünki insanın savadı, biliyi onun gələcək həyatını müəyyən edir. Ölkənin hərtərəfli inkişafına xidmət edir və beləliklə də ölkənin intellektual potensialı da möhkəmlənir.

“Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası” Azərbaycan Respublikasında Ümumi Təhsilin Konsepsiyası (Milli Kurrikulumu)”, “Təhsil haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu digər sərəncam və göstərişlər məktəblilər arasında daha bacarıqlı intellekt sahibi olan istedadlı uşaqların seçilməsini,

onlardan ölkənin sosial-iqtisadi, siyasi-ideoloji, mənəvi-psixoloji inkişafında istifadə olunmasını tələb edir. Əvvəla qeyd etmək lazımdır ki, isdedadsız şagird, uşaq yoxdur. Uşaqların içərisində özünün bacarığı, hər hadisəyə, onun başvermə səbəblərinə daha həssas yanaşmasına, təfəkkür tərzinə, hafizəsinə, nitqinə, xüsusi qabiliyyətlərinə görə seçilən, fərqlənən uşaqlar var və söhbət onların seçilməsindən, daha da formalaşdırılmasından gedir. İstedadlı uşaqlar millimənəvi dəyərlərimizdir. İstedadlı uşaqların özünəməxsus psixoloji xüsusiyyətləri var. Onlar ənənəvi yolla getmirlər, hadisələrin daxili mahiyyəti ilə maraqlanırlar, özlərinə yeni yol və çıxır açmağa çalışırlar, müəllimin, valideynlərinin, həmyaşıdlarının fikirlərinə müstəqil və tənqidi yanaşırlar. Çox vaxt onların sualından valideynlər yayınmağa çalışsalar da uşaqlar onlara imkan vermirlər. Onlar hər şeylə maraqlanırlar, sönük dərslər keçən müəllimləri qəbul etmirlər, onlardan narazı qalırlar. İstedadlı uşaqlar həmişə dünyanın sirləri ilə gizlədilmiş hadisələri axtarırlar, onlar haqqında fikir yürütməkdən, sual verməkdən, fikirləşməkdən doymurlar. İstedadlı uşaqlar sanki öz ağılları, emosional hissi halları ilə və ya düşüncələr ilə yeni axtarışda olurlar. Təbii ki, bu dediklərimiz isdedadlı uşaqların istedadının təzahür formalarının cüzi bir hissəsidir. İstedadlı uşaqlarda özünü göstərən psixoloji xüsusiyyətlər

adətən bir neçə səviyyələrdə öyrənilə bilər: Ailə, bağça, məktəb, kütləvi informasiya vasitələri və s.

İstedadlı uşaqların aşkar edilməsi, ta qədimdən empirik şəkildə olsa da mövcud olub, lakin onların potensial imkanlarının elmi şəkildə araşdırılması keçən əsrin 70-ci illərindən etibarən diqqət mərkəzində olmuşdur. Bu vacib iş sahəsinin mühüm prioritetlərdən biri kimi irəli sürülərək reallaşdırılması istiqamətində ciddi addımlar atılmışdır. Azərbaycanda dövlət müstəqilliyinin bərpasından sonra, xüsusən 1993-cü il iyunun 15-də görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin respublikamızda siyasi rəhbərliyə qayıdışı ilə milli-mənəvi dəyərlərin dirçəlişinə, iqtisadiyyatın, sosial sahələrinin inkişafına güclü stimül verilmiş, bunlarla bərabər, ölkənin təhsil sisteminin yenidən qurulmasına, qabaqcıl dövlətlərin təhsil sistemlərinə inteqrasiya olunmasına geniş imkanlar açılmış, istedadlı uşaq və gənclərə diqqət və qayğının artırılması ölkə Konstitusiyasında təsbit edilərək təhsil sahəsində dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir.

İstedadlı uşaqlar birtərəfli inkişaf etməməlidirlər. Onlar orta təhsil çərçivəsində bütün fənlərə dair bilikləri mənimsəməlidirlər. Lakin onların istedadlı olduqları sahədən və konkret təhsil məqsədlərindən asılı olaraq, bu biliklərin həcmi, məzmunu və s. fərqli ola bilər.

Təhsilin əsas məqsədlərindən biri (bəlkə də birincisi) istedadlı uşaqların bütün qabiliyyət və imkanlarının aşkarlanması inkişaf etdirilməsi və peşə fəaliyyətində onun reallaşdırılmasının təmin edilməsidir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev demişdir: “Biz mədəni dəyərlərimizi, iqtisadi potensialımızı insan kapitalına çevirməliyik. Çünki insanın savaşı, biliyi onun gələcək həyatını müəyyən edir və ölkənin hərtərəfli inkişafına xidmət edir. Beləliklə ölkənin intellektual potensialı da təmin olunur”. Qeyd etmək lazımdır ki, cəmiyyət müasir problemlərin həllini məhz

bu uşaqlardan gözləyir. Bu səbəbdən də belə uşaqların vaxtında aşkarlanması, dəstəklənməsi və inkişaflarının təmin edilməsi təlimin prioritet məqsədlərindəndir. İstedadın sistemləşmiş keyfiyyətlər kimi başa düşülməsi istedadlı uşaqların şəxsiyyət keyfiyyətlərinin inkişafını təlim-tərbiyənin əsas məqsədi kimi nəzərdə tutur.

Bu o deməkdir ki, uşağın daxili potensial imkanları və tələbatları, motivlər sistemləri, onların qabiliyyəti, temperamenti, xarakteri nəzərə alınmalıdır. Xüsusi daxili motivasiya istedadın sistemləşmə tərkiblərindən (komponentindən) biri olduğundan, onun dəstəklənməsi və inkişaf etdirilməsi şəxsiyyətin inkişafının mərkəzi problemlərindən biridir. Müəllim daima həmin uşaqları müsbət mənada nəzərdə saxlamalıdır.

Müəllimin istedadlı uşaqlarla işi mürəkkəb və heç vaxt bitməyən prosesdir. Bu iş müəllimdən şəxsiyyət kimi yüksəlməyi, istedadların psixoloji durumu və təlimi sahəsində daim yeniləşən biliklər əldə etməyi, psixoloqlarla, digər müəllimlərlə, inzibati işçilərlə, valideynlərlə əməkdaşlığı nəzərdə tutur. O, müəllim peşəkarlığının daima yüksəlməsini, çevikliyini, bu gün hələ yaradıcı tapıntı və güclü tərəfi bildiyindən imtina etmə bacarığını tələb edir. Hər bir uşaq məktəbdə elə təhsil almalıdır ki, onun üçün mümkün olan maksimal inkişaf səviyyəsinə çata bilsin. Bütün istedadlı uşaqlar müxtəlif proqramlar tətbiq olunan xüsusi sinif və məktəblərdə oxumaq imkanına malik deyillər. Bu şəraiti məktəb mühiti, müəllim yaratmalıdır. İstedadlı uşaqlar arasında olan fərqi fərqlər isə artıq mövcud olan xüsusi proqramların diferensiallaşdırılması zərurətini yaradır.

Bu uşaqlarla işləyən müəllimə strategiyanın aşağıdakı dörd istiqaməti ilə işləməsi məsləhət görülür: sürətləndirmə, dərinləşdirmə, mürəkkəbləşdirmə, yeniləşdirmə.

Müəllim bütün qrup uşaqları ilə o vaxta qədər işləməlidir ki, işin birinci-“beyin

həmləsi” mərhələsində bütün ideyalar səslənənə qədər söylənilən hər hansı ideyanın tənqidinin yolverilməz olduğunu başa düşsünlər. İşin növbəti mərhələsində söylənilən hər ideyanın müəyyən meyarlara, həqiqətə uyğunluğu “yoxlanılmalıdır”. Sonra isə tənqiddə yol vermək olar. Bununla yanaşı uşaqlar başa düşməlidirlər ki, tənqid taktiki formada ifadə olunanda və müəyyən konstruktiv başlanğıcdan ibarət olanda (maraqlı fakt, yeni fikir, sualın qeyri – ənənəvi ifadəsi) daha effektiv olur. Əməkdaşlığın dəstəklənməsi, riskə hazırlıq, başa düşməyə nail olmaq üçün zəruri olan problem və cəhdlərin həlli yollarının axtarışı – bunlar hamısı yeni fikirlərin yaranmasına gətirib çıxarır. Yaradıcı təfəkkürün stimullaşdırılması üçün istifadə olunan bütün üsullar “yeniləşmə” parametri üzrə təlimin diferensiallaşdırılmasında uğurla tətbiq oluna bilər, bu şərtlə ki, uşaqların əqli səyləri hər bir halda müvafiq məzmununda cəmləşsin.

Tədris olunan fənnin yüksək elmi səviyyəsini təmin etmək, şagirdlərə əməli əhəmiyyətli olan bacarıq və vərdişlər aşılamaq üçün təlim işini elə təşkil etmək lazımdır ki, şagirdlərdə yaradıcılıq təffəkürü və idrak fəaliyyəti daha da inkişaf etsin. Bunun üçün hadisə və proseslər arasında müqayisə aparmaq, müşahidə və faktlardan müstəqil nəticə çıxarmaq bacarığı inkişaf etdirilməli, analiz və sintez, mücərrədləşdirmə, ümumiləşdirmə və s. üsullardan istifadə, idrak fəaliyyətinin aktivləşdirilməsi üçün vasitə olmalıdır (5, səh.92).

İstedadlı uşaqların yetişdirilməsində müstəqil işlərin müxtəlif növlərində istifadə oluna bilər. Bura-məlumat kitabları, elmi-kütləvi xarakterli kitabçalar və s. üzərində iş, referatlar, məruzələr, əyani vasitələrin (sxem, cədvəl, stend, cihaz, model və s.) hazırlanması aiddir.

İstedadlı şagirdlərlə aparılan işin frontal formada müəllimin irəli sürdüyü tapşırığın

həllində bütün sinif iştirak edir. Lakin şagirdlərin bilik, bacarıq və vərdişlərinin səviyyəsindən asılı olaraq onu həll etmək üçün priyom və qaydalar fərdiləşdirilir. Zəif şagirdlər üçün orta səviyyəli, qabiliyyətli şagirdlər üçün isə mürəkkəb tapşırıqlar verilir.

İstedadlı uşaqlar bir sıra xüsusiyyətləri ilə fərqlənirlər. Belə ki, onlar yaşidlərinə nisbətən qabiliyyətlərinin yüksək səviyyəsinə çatır və buna görə də onlardan fərqli nəticələr əldə edirlər. İstedadlı uşaqlar aktiv olub başqalarına nisbətən çox işləməyə çalışırlar. Onlara xüsusi qayğı lazımdır ki, müəyyən olunmuş istiqamətdəki qabiliyyətlərini inkişaf etdirdirsinlər.

“İstedadlı uşaqlar hər şeyi ətraflı öyrənmək və əlavə məlumat almaq istəyirlər. Bu yüksək tələbatı ödəmək üçün müəllim nisbətən asan ədəbiyyat göstərməlidir. Oxumaq belə uşaqlara zövq verir, məşğələləri artıq yük kimi qəbul etməyib, biliklərini artırırırlar. Çoxsaylı bacarıqlarına əsaslanaraq, onlar müstəqil fəaliyyətlə başqalarına nisbətən daha yaxşı məşğul olmağa qadirdilər” (9. səh.95). Belə uşaqlar əhatə olunduqları təsirlərə tənqidi yanaşmağı bacarır və hadisələrin mahiyyətini anlamağa çalışır, səthi məlumatlara qane olmur.

Öz yaşidləri ilə müqayisədə istedadlı şagirdlər hadisələr arasındakı münasibətləri daha yaxşı açmağı, induktiv və deduktiv fikirləşməyi bacarırlar. Onların əksəriyyəti öz qarşılarında, yerinə yetirilməsi çox vaxt tələb edən, tapşırıqlar qoyur. Bu tapşırıqlar belə uşaqların qabiliyyətlərinin tətbiqinə istiqamətləndirilir. Şagirdlər saatlarla elmi ədəbiyyatlarla məşğul olur, faktları ümumiləşdirməyə, düzgün nəticə çıxarmağa böyük səy göstərirlər. Bu zaman onlarda ixtiraçılıq, müstəqil fikir söyləmək, hadisənin şərhinə yaradıcı şəkildə yanaşmaq, öz fikirlərini ümumiləşdirib yazılı surətdə ifadə etmək qabiliyyəti inkişaf edir.

İstedadlı şagirdlərlə aparılan işin dərslər prosesi ilə məhdudlaşdırılmaması, dərslər-kənar məşğələlərin müxtəlif növlərindən bu məqsəd üçün istifadə olunması onların idrak maraqlarının aktivləşməsinə, qabiliyyətlərinin inkişafına təsir göstərir.

Burada ailədə aparılan işləri xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Valideynlər mütəmadi olaraq istedadlı uşaqlarla intellektual bacarıqlar tələb edən testlərdən, şifahi sorğulardan istifadə etməklə onların əqli inkişafına xeyli kömək etmiş olurlar.

Məzmunu dərinləşdirilmiş təlim yanaşması konkret bilik və s. ya fəaliyyət istiqamətinə xüsusi maraq göstərən uşaqlar üçün daha səmərəlidir. Bu zaman müəyyən bir sahənin dərinədən öyrənilməsi nəzərdə tutulur. Bu yanaşmanın xüsusi peşə təmayüllü məktəblərində tətbiqi də çox faydalıdır. Məzmunu dərinləşdirilmiş təlim yanaşması konkret bilik və ya fəaliyyət istiqamətinə xüsusi maraq göstərən uşaqlar üçün daha səmərəlidir.

Məzmunu zənginləşdirilmiş təlim yanaşması isə təhsilin keyfiyyətcə fərqli məzmununa istiqamətlənir. Burada ənənəvi mövzulardan kənar çıxma, başqa mövzularla, problemlərlə, fənlərlə əlaqələndirməyə xüsusi yer verilir. Təlim elə planlaşdırılır ki, uşaqların istedadlarına uyğun xoşladıkları fəaliyyətlə sərbəst, reqlamentləşdirilməmiş məşğul olmağa xeyli vaxtları qalır.

Zənginləşdirilmiş proqram uşaqlara əqli fəaliyyətin müxtəlif metodlarının öyrədilməsini və təşəbbüskarlıq, özünə-nəzarət, tənqidçilik, geniş elmi dünyagörüşü kimi keyfiyyətlərin formalaşdırılmasını nəzərdə tutur. Bu yanaşmada təlimin fərdiləşdirilməsi və diferensiaslaşdırılması, ümumiyyətlə, innovativ təlim metodları uğurla tətbiq edilə bilər.

Pedaqoji kollektivin, ailənin, cəmiyyətin, bağcanın, valideynlərin istedadlı uşaqlarla işi mürəkkəb və uzunmüddətli proses-

dir. Belə fəaliyyətin bütün sadalanan struktur elementlərinin qarşılıqlı münasibəti, müəllimin istedadlı uşaqlarla elə iş sistemini nəzərdə tutur ki, burada fəaliyyətin üç əsas aspekti öz əksini tapır: diaqnostik, təlim-inkişafetdirici və sinifdən xaric fəaliyyət. İstedadlı uşaqlarla bağlı bütün işlər bunun üzərində bərqərar olur. Müəllimin fəaliyyətinin bütün komponentlərindən hər biri konkret məqsədlərlə, vəzifələrlə, məzmunla, müvafiq formalarla və iş metodları ilə səciyyələnir.

Təlim uğurlarının səviyyəsinin aşağı düşməsinə təsir göstərən amillərdən biri də istedadlı uşaqların məktəb kollektivində yaşadıklarının əksəriyyətinin orta qabiliyyətli olması, ətrafdakıların aşkar və ya gizli inamsızlıq, qəzəb və ziyankarlıq münasibətləri ilə rastlaşmalarıdır. Bu səbəbdən onlardan seçilməmək hissi formalaşır və onların yaradıcılıq imkanları tədricən genişlənir. İstedadlı uşaqların “adiləşməsi”, ümumi intellektual və yaradıcılıq potensialının tənəzzülü, aşkar ifadə olunan nevroz əlamətinin təzahürləri ilə müşayiət olunur: məsələn, “keçmiş vundurkind sindromu” kimi. Baş tutmayan yaradıcılıq hissi, yerində sayma hissi, keçmişlə yaşama və s. bu kimi hallar həmin sindroma səbəb olur. O isə öz növbəsində şəxsiyyətin nevrozlu, bəzən də psixopatik inkişafına səbəb olur.

Məktəb təcrübəsində yol verilən səhvlərdən biri də şagirdlərin təfəkkür üslubunu müəllimlərin nəzərə almaları ilə bağlıdır. Şagirdlər informasiyanı müxtəlif yollarla əldə edir, toplayır, yenidən işləyir və istifadə edirlər. Sinerji sisteminin tipindən asılı olaraq şagirdlərin bir qismi tez, bir çoxu ləng fikirləşir. Təcrübə göstərir ki, bəzi uşaqlar bir materialı tez, bəzisi gec qavrayır. Onların hafizəsi, təfəkkürü, bacarıq, qabiliyyətləri fərqli olur. İstedadlı uşaqların təliminin harada təşkil olunmasından asılı olmayaraq, vacib olan onların nəyi və necə öyrədilməsidir.

İstedad fenomeninin növ, təzahür, inkişaf və s. müxtəlifliklərini nəzərə alaraq, istedadlı uşaqların təliminin təşkili üçün aşağıdakı məsələlər aydınlaşdırılmalıdır:

1. İstedadın hansı növüdür (ümumi, xüsusi və ya konkret olaraq hansı);

2. İstedad hansı formada təzahür edir: aşkar və gizli, başqa sözlə, potensial;

3. İstedadlı uşaqlarla işdə hansı məsələlər prioritetdir: müəyyənləşdirilmiş qabiliyyətlərin inkişaf etdirilməsi; psixoloji dəstək və yardım; təhsil mühitinin layihələndirilməsi və ekspertizası; təhsil texnologiyalarının, proqramlarının hazırlanması və təhsil müəssisələrinin monitorinqi və s.

4. Hansı təlim müəssisəsinin istifadə edilməsi daha məqsədəuyğundur: məhz istedadlı uşaqlarla işləməyə yönəlmiş gimnaziya, kütləvi ümumtəhsil məktəbi, əlavə təhsil müəssisəsi və s.

Müəllimlər çox vaxt cəhdə əhəmiyyət vermir, dərs prosesində şagirdlərin hamısını eyni dərəcədə fəallaşdırırlar. Psixoloji cəhətdən hətta şagirdin hansı məsələni həll etməsi də onun təfəkkürünü keyfiyyət baxımından həll etmək üçün kifayət deyildir.

Bir məqamı xüsusi vurğulamaq lazımdır: intellekti ölçmək yollarını bilməyən, bu yollardan istifadə etməyən müəllim özünün birtərəfli güzaran təcrübəsinə arxalanır, bu və ya digər şagirdin intellektinə şübhə ilə yanaşır, sinifdə ona yersiz tənə edir.

Təlimin fərdiləşməsi yolları, görünür, məktəb təcrübəsində elə faktların dərk olunması zəmində formalaşmışdır. Bu yolların əhəmiyyəti böyükdür. İstedadlı uşaqlar erudisiyalı müəllimləri sevirlər və onlarla işləməkdən həzz alırlar, lakin hətta erudisiyası ilə fərqlənən müəllimlərin bir çoxu bərqərar olmuş vaxt büdcəsi və şagird kontingenti səviyyəsində təlimin fərdiləşdirilməsi yollarından sistemli və səmərəli istifadə edə bilmir. İstedadlı uşaqları seçmək üçün, onlarla mütəmadi iş aparmaq lazımdır. Hər yaş dövrü üçün bu işi

mükəmməl bilən, səriştəli psixoloq olması faydalı olar. Belə uşaqların seçilməsində kəmiyyətə yox keyfiyyətə daha çox üstünlük versək işin xeyirinə olar. Ümumtəhsil orta məktəblərində, bağçalarda və digər tədris müəssisələrində konkret qruplarda istedadlı uşaqların siyahısı və konkret olaraq hansı fənlər üzrə yüksək göstəricilərin müəyyənləşdirilməsi bu sahədə uğurlu addımlardan olar. Son zamanlar istedadlı uşaqların öyrənilməsində, İki mühüm informasiya mənbələrindən müəllimlər (sinif rəhbərləri) və vali-deynlərdən istifadə olunur. Onlar müvafiq sorgu vərəqələri doldurur və müxtəlif siniflərdə yaradıcılıq, sənətsünaslıq, riyaziyyat, oxu, musiqi, ictimai aktivlik, incəsənət və psixomotorika sahələri üzrə uşaqların qabiliyyətlərini qiymətləndirirlər (Ə.Əli-zadə). İstedadlı uşaqlar bəzən vali-deynlərin, tərbiyəçilərin, müəllimlərin laqeyidlilikləri üzündən hər an istedadını itirə bilirlər. Hökmən lazım deyil ki, xüsusi laboratoriya şəraiti, tədqiqat yeri olsun. Adi hallarda müşahidələrdən, testlərdən, nağıllardan, əfsanələrdən, tapmacalardan, hikmətli ifadələrdən istifadə etmək yolu ilə də istedadlı uşaqları müəyyənləşdirmək olar.

Adi bir misal: Rəvayətə görə bir gün Şirvan xaqanı Məlhəm kəndinin yanından keçirmiş. Kənd əhlindən heç kim onun pişvazına çıxmamışdır. Bu hökmdarı təəcübləndirmiş, çöldə cılız bir uşağı yanına çağıraraq onunla söhbətləşmiş, uşağın hazircavablığını, çevik təfəkkür sahibi olduğunu görüb, gələcəkdə istedadlı bir adam olacağına inanmış xaqan onu saraya dəvət edir. Onun təhsili, tərbiyəsi ilə özü məşğul olur. Onun daim nəzarətdə saxlayır. Sonralar o, Xaqanı Şirvani adı ilə bütün dünyada şöhrət qazanan şair olur. Bu və ya buna bənzər testlərdən və digər empirik vasitələrdən istifadə etmək yolu ilə də istedadlı uşaqları seçmək mümkündür. Kifayət edər ki, müəllimlərin, vali-

deyinlərin, tərbiyəçilərin bu sahəyə marağı olsun.

Rəyçi: prof. O.Həsənlı

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Bayramov Ə., Əlizadə Ə. Psixologiya. Bakı, 1999.
2. Əlizadə Ə. Müasir Azərbaycan məktəbinin psixoloji problemləri. Bakı, 2002.
3. Baxşəliyev Ə. Azərbaycan milli-mənəvi dəyərlərinin sosial psixoloji mahiyyəti. Bakı, 2011.
4. Həsənlı O. Sosial psixopedaqogikada istedadlı uşaqlar problemi. Bakı: Elm və təhsil, 2011.
5. Əlizadə Ə. İstedadlı uşaqlar. Psixopedaqoji məsələlər. Bakı, 2005.
6. Həmzəyev M. Yaş və pedaqoji psixologiyanın əsasları. Bakı, 2003.
7. Mustafayev T. Gənclərdə ədəbi yaradıcılıq meyillərinin formalaşması. Bakı, 1991.
8. Əlizadə Ə. Müasir Azərbaycan məktəbinin psixoloji problemləri. Bakı, 2004.

**Ш.Алиева,
А.Бахшалиев,
Г.Рахимова,
С.Хейдерова,**

Психолого-педагогические особенности талантливых детей Резюме

Основной целью образования (возможно, первой) является - обеспечение талантливых детей возможностью открывать, развивать и реализовывать свои способности и возможности в профессиональной деятельности. Следует отметить, что общество ждет что эти дети решат его проблемы. Поэтому своевременное выявление, поддержка и развитие таких

талантливых детей является приоритетом для обучения. Поскольку особая внутренняя мотивация является одним из компонентов таланта, его поддержка и развитие являются одной из центральных проблем развития личности. Рассмотрение таланта как систематических качеств предполагает развитие личностных особенностей талантливых детей в качестве основной цели обучения и воспитания. Это означает, что необходимо учитывать потенциальные возможности и потребности ребенка, системы мотивации, их навыки, темперамент и характер. Учитель всегда должен, в положительном смысле, держать этих детей под контролем.

Группировка талантливых детей в частных учреждениях может сопровождаться проблемами с точки зрения изменчивости детского таланта, атмосферы элитарности и общения. Образование талантливых детей в обычных классах и регулярными программами приводит к незаменимым потерям. Мы не должны быть безразличны к этой реальности.

**Sh.Aliyeva,
A.Bakhshaliyev,
G.Rahimova,
S.Heyderova**

Psihologo-pedagogical features of talented children Summary

The main goals of education (perhaps the first one) is to ensure that talented children have the opportunity to discover, develop and implement their abilities and opportunities in professional activity. It should be noted that the society is mainly waiting for these children to solve their problems. Therefore, the timely detection, support and development of so talented children is a priority for the training. As special inner motivation is one of the components of the talent, its support and development is one of

the central problems of personality development. Consideration of the talent as systematic qualities suggests the development of personality traits of talented children as the main purpose of training and upbringing. This means that the child's potential capacities and needs, motivation systems, their skills, temperament, and character must be taken into account. Teacher should always keep these children, in a positive sense, under control.

Grouping of talented children in private institutions can be accompanied by problems in terms of child talent changeability, atmosphere of elitism and communication. Education of the talented children in ordinary classes and regular programs leads to

irreplaceable losses. We should not be indifferent to this reality.

Şəhla Əliyeva,
professor

Ərəstun Baxşəliyev,
professor

Qəribə Rəhimova,
dosent

Simnarə Heydərova,
dosent

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji
Universiteti

* * *

Hörmətli abunəçilər!

“Azərbaycan məktəbi” jurnalının 2018-ci ildə ilboyu normal fəaliyyətinin tənzimlənməsindən ötrü Sizi abunə yazılışına qoşulmağa çağırırıq. İldə 6 nömrə nəşr olunur. Bir nüsxənin abunə haqqı 2 manat 50 qəpik, illik abunə haqqı 15 manatdır.

Abunə respublikamızda fəaliyyət göstərən

“Azərmətbuatayımı” ASC

440-39-83

“Qasid” ASC

493-23-19

“Qaya”

565-67-13

“Səma”

594-09-59

“Xpress-Elita”

437-28-10

“Kaspi”

432-39-55

mətbuatayımı firmalarında qəbul edilir. Böyük ənənələri olan pedaqoji jurnalımıza abunə yazılmağa tələsin. Rayonlarda isə “Azərmət-
buatayım”ı ASC-nin yerli şöbələrinə müraciət etmək olar.

İndeks: 1002